دیسلێکسیا لە ڕوانگەی زمانەوانی دەروونییەوە.. 151.. ابراهیم موحەممەد (ئەبڕاهام لەقای)

شیکردنەوەیەك لەسەر پەرتووکی زمانەوانی دەروونی: دیسلێکسیا، هۆکار و نیشانە و چارەسەرییەکانی.
نووسینی وتار(ڕیڤیویەکی کورتی پەرتووکەکە):
زنجیرەی ١٥٢.
نوسینی پەرتووك: پ.ی.دکتۆر کاروان کاکەبرا.

لە دنیای پەروەردە و زانستی دەروونناسیدا، دیسلێکسیا وەك یەکێک لە گرنگترین و بەرچاوترین کێشەکانی فێربوون دەناسرێت. پەرتووکی زمانەوانی دەروونی: دیسلێکسیا، هۆکار و نیشانە و چارەسەرییەکانی. لە نووسینی کاروان کاکەبرا کاکەمەند، هەوڵێکی بەرچاوە بۆ تاوتوێکردنی ئەم بابەتە لە چوارچێوەی زمان و کولتووری کوردیدا. ئەم وتارە هەوڵ دەدات شیکردنەوەیەکی ورد و زانستی لەسەر ناوەڕۆک و گرنگی ئەم پەرتووکە پێشکەش بکات.

پێناسە و چەمکی دیسلێکسیا:

دیسلێکسیا بە گوێرەی پێناسەکەی: کێشەیەکی فێربوونە کە کاریگەری لەسەر توانای خوێندنەوە، نووسین و هەندێک جار قسەکردن هەیە. ئەم دۆخە سەرچاوەی نۆرۆبایۆلۆجی هەیە و پەیوەندی بە هۆشمەندی گشتی کەسەکەوە نییە. لێرەدا، گرنگە جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە کە پەرتووکەکە چۆن ئەم پێناسەیە لە چوارچێوەی زمانی کوردیدا دەخاتە ڕوو و ئایا هیچ تایبەتمەندییەکی زمانەوانی کوردی هەیە کە کاریگەری لەسەر دەرکەوتن یان دیاریکردنی دیسلێکسیا هەبێت.

زمانەوانی دەروونی و دیسلێکسیا:

زمانەوانی دەروونی، وەک لقێکی گرنگی زانستی زمانەوانی، پەیوەندی نێوان مێشک و زمان دەکۆڵێتەوە. پەرتووکەکە چۆن ئەم پەیوەندییە لە سیاقی دیسلێکسیادا شی دەکاتەوە؟ بۆ نموونە، ئایا باس لە چۆنییەتی پرۆسێسکردنی زمان لە مێشکی کەسانی دیسلێکسیك دەکات و چۆن ئەمە

جیاوازە لە کەسانی ئاسایی؟
(سەرنجێك: ئەم پرسیارانەی کە لەم وتارەدا دەیورژێنم بە ئەوەیە لەنێو ئەم پەرتووکەدا بەدوای وەڵامەکاندا بگەڕێن و بابەتەکانتان بۆ ڕوونبێتەوە).

هۆکارەکانی دیسلێکسیا:

توێژینەوە زانستییەکان چەندین هۆکاری جیاواز بۆ دیسلێکسیا دەستنیشان دەکەن، لەوانە:
فاکتەرە ژێنێتیکییەکان-بۆماوەییەکان، جیاوازی لە پێکهاتە و کارکردنی مێشك، کێشە لە پرۆسەسکردنی دەنگی (فۆنۆلۆجی)،
کێشە لە بینایی-فەزایی.

پەرتووکەکە تا چ ڕادەیەك ئەم هۆکارانە بە وردی شیدەکاتەوە و ئایا هیچ بەڵگەیەکی نوێ یان تایبەت بە کۆمەڵگای کوردی پێشکەش دەکات؟

نیشانەکانی دیسلێکسیا:

دیاریکردنی نیشانەکانی دیسلێکسیا یەکێکە لە گرنگترین هەنگاوەکان بۆ دەستنیشانکردن و چارەسەرکردنی. نیشانە باوەکان بریتین لە:
کێشە لە خوێندنەوەی وشە بە دروستی و بەخێرایی.
کێشە لە نووسینی ڕێنووس، کێشە لە تێگەیشتن لە بابەتی خوێندراوە،
کێشە لە فێربوونی زمانی بیانی.

پەرتووکەکە چۆن ئەم نیشانانە لە چوارچێوەی زمان و ئەلفوبێی کوردیدا دەخاتە ڕوو؟ ئایا هیچ نیشانەیەکی تایبەت هەیە کە پەیوەندی بە سروشتی زمانی کوردییەوە هەبێت؟

چارەسەرییەکان و ستراتیژییەکانی فێرکردن:

چارەسەری دیسلێکسیا بەشێوەیەکی سەرەکی پشت بە فێرکردنی تایبەت و ڕاهێنان دەبەستێت. هەندێك لە ستراتیژییە باوەکان بریتین لە:
فێرکردنی فۆنیکس (پەیوەندی نێوان دەنگ و پیت)،
ڕاهێنانی خوێندنەوەی بەردەوام، بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای یارمەتیدەر.

پەرتووکەکە چ ستراتیژی و ڕێگاچارەیەك پێشنیار دەکات کە گونجاو بێت بۆ سیستەمی پەروەردەی کوردی و ژینگەی زمانەوانی کوردستان؟

کاریگەری کۆمەڵایەتی و دەروونی:

دیسلێکسیا تەنها کێشەیەکی فێربوون نییە، بەڵکو کاریگەری قووڵی لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتی و دەروونی تاك هەیە. پەرتووکەکە تا چ ڕادەیەک گرنگی بەم لایەنە دەدات و چ ڕێگایەک بۆ پاڵپشتی دەروونی و کۆمەڵایەتی پێشنیار دەکات؟

گرنگی توێژینەوەی زیاتر:

لە کۆتاییدا، گرنگە جەخت لەسەر پێویستی توێژینەوەی زیاتر لەم بوارەدا بکەینەوە، بەتایبەتی لە سیاقی زمان و کولتووری کوردیدا. پەرتووکەکە چ پێشنیارێک بۆ توێژینەوەی داهاتوو دەخاتە ڕوو؟

پەرتووکی زمانەوانی دەروونی: دیسلێکسیا، هۆکارو نیشانە و چارەسەرییەکانی هەنگاوێکی گرنگە بۆ تێگەیشتن و مامەڵەکردن لەگەڵ دیسلێکسیا لە کۆمەڵگای کوردیدا. ئەم پەرتووکە نەک تەنها وەک سەرچاوەیەکی زانیاری بۆ مامۆستایان و دایك و باوکان خزمەت دەکاتن، بەڵکو دەتوانێت ببێتە بنەمایەك بۆ سیاسەتدانان و گۆڕانکاری لە سیستەمی پەروەردەی کوردستاندا بۆ باشتر خزمەتکردنی ئەو خوێندکارانەی کە لەگەڵ دیسلێکسیادا دەژین.

بڵاوکردنەوەی ئەم جۆرە پەرتووکانە، هەنگاوێکی گرنگە بۆ زیادکردنی هۆشیاری کۆمەڵگا سەبارەت بە دیسلێکسیا و کەمکردنەوەی ئەو ستیگما کۆمەڵایەتیی□ی کە لەوانەیە پەیوەست ب□ن بەم دۆخەوە. ئەم پەرتووکە نموونەیەکی باشە لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنانی زانستی زمانەوانی و دەروونناسی بۆ تێگەیشتن و چارەسەرکردنی کێشەیەکی گرنگی فێربوون. هیوادارین ئەم هەوڵە ببێتە سەرەتایەک بۆ توێژینەوە و بڵاوکراوەی زیاتر لەم بوارەدا بە زمانی کوردی، بۆ ئەوەی بتوانین خزمەتێکی باشتر بە قوتابیان و خوێندکارانی کورد و هەموو ئەو کەسانە بکەین کە ئەم گرفتەیان هەیە.

- هاوپێچ ئەم وتارە بە پشتن بەستن بە سەرچاوەکانی ناو ئەم پەرتووکە نووسراوە، لەهەمان کاتدا باسی تیۆرەکانی نێو پەرتووک□م نەکردووە بۆ ئەوەی با بەتە بە ڕوونی بگات بە خوێنەران و لە کاتی خوێندنەوەی پەرتووکەکە دەتوانن لە تیۆرەکان تێبگەن